

Marí Cardona i l'Arxiu Històric de la Pabordia d'Eivissa (i II)

per Felip Cirer Costa

En l'anterior número de la nostra revista publicàvem la transcripció d'una conversa que sobre l'Arxiu Històric de la Pabordia d'Eivissa va mantenir Joan Marí Cardona amb Joan Miralles Monserrat, catedràtic de filologia catalana de la Universitat de les Illes Balears; la data de l'enregistrament és del dia 9 de desembre de 1984. Per un problema de maquetació no va poder sortir el text sencer, per això ara publicam la part que en quedava pendent.

Secció Cúria Eclesiàstica. La tercera secció és la de la cúria eclesiàstica i li hem posat aquest adjectiu per separar-la clarament de la cúria reial. Tindrà tota la documentació de la cúria que s'ha salvat des del temps que depeníem de Tarragona més alguns papers que varen ser portats d'allí com les propietats dels arquebisbes tarragonins a Eivissa. Hi ha els capbreus, n'hi ha un de 1396 i un altre de 1433, amb les propietats que pertanyien al bisbat pròpiament.

Hi ha també expedients civils, matrimonials, criminals, de tota classe, i també tota la documentació dels bisbes que s'ha salvat; sobretot n'hi ha molta del bisbe Basilio Antonio Carrasco; dels altres n'hi ha molt poca, llevat de pastorals, correspondència normal de secretaria, etc. També hi posaren els expedients matrimonials, de 1806 fins ben entrat el segle XX, que recullen molta documentació i que encara es troben a la secretaria del bisbat. També la documentació dels vicaris capitulars, que també hi ha molta cosa.

Sant Ofici. La secció quarta és la més petita pel que fa al volum de documentació, però aquesta és interessant: és la part de l'arxiu que correspon al Sant Ofici de la Inquisició. Isidor Macabich coneixia els papers del Sant Ofici; els havia vist, però no n'havia dit mai res. Li pareixia que era una cosa que s'havia

Nova porta d'accés a l'Arxiu Històric de la Pabordia d'Eivissa, al carrer de la Soledat. És el resultat de la solució que han donat les importants obres que últimament s'han realitzat en aquest Arxiu (fotografia: Felip Cirer Costa).

d'excloure, perquè era una taca per a la nostra societat, de la qual s'envergonyia, i pensava que era millor no parlar-ne i ell així ho va fer i no en va parlar mai.

A Eivissa, i referent a la Inquisició, hi ha una cosa curiosa, és que aquí els dominics quasi no varen tenir intervenció. Encara que al

Convent hi ha un pedró de l'any 1677 que diu DEFENSIO FIDEI, es degué fer en un moment en el qual un dominic era comissari del Sant Ofici, però ben poques vegades va passar això a Eivissa; els dominics podien ser secretaris, tenir alguna petita intervenció, però els comissaris solien ser els vicaris generals del

Pedró de la Inquisició que es conserva a l'antic convent dels frares dominics d'Eivissa. El Sant Ofici, a Eivissa, es limitava a recollir informació sobre els expedients i enviar-la a Palma (fotografia: Felip Cirer Costa).

Els papers inquisitorials són dels segles XVII o XVIII. Cal pensar que tota la documentació l'havien d'enviar a Mallorca, on hi havia «l'inquisidor del Sant Ofici de Mallorca i illes adjacents»

bisbe de Tarragona aquí, o bé algun altre eivissenc que triassin, però mai solia ser un dominic, com passava en altres indrets. La làpida és d'ells perquè té l'escut dels dominics.

A Eivissa no hi ha cap procés molt espectacular, o almenys jo no l'he trobat, i ho he vist tot per poder fer el catàleg. Els papers inquisitorials són dels segles XVII o XVIII. Cal pensar que tota la documentació l'havien d'enviar a Mallorca, on hi havia «l'inquisidor del Sant Ofici de Mallorca i illes adjacents», que era la frase que posaven als documents. A Eivissa es limitaven a recollir la informació, instruir els processos i s'enviava a Palma. Després havien d'esperar ordres sobre què havien de fer sobre un determinat cas, és a dir, executar les sentències. Els processos més normals eren de contenciosos entre jurisdiccions, processos de competències entre la jurisdicció militar o civil i el Sant Ofici, ja que aquest últim era molt gelós sobre si un tema pertanyia al seu feu, que li ho llevassin de les mans; tenien per aquestos temes de jurisdicció un amor propi especial i de seguida els comissaris ja saltaven... vénen excomunicacions, vénen suspensions... L'autoritat civil responia i empresonava un altre... i armaven un Sant Quintí.

La major part dels processos són sobre aquestos temes, però també tenen una part interessant i que té a veure amb topònims i costums, que és la part dels renegats, de processos de fe: n'hi ha molts, no només de moros que s'han fet cristians (aquestos processos també es troben a l'arxiu de protocols, a la notaria) i que després s'han fet de nou a la religió mora; també n'hi ha d'eivissencs que eren capturats i duts a Alger, tots parlen d'Alger i uns pocs de Constantinoble, i allí renegaven, cosa lògica si pensam que es trobaven allí i no volien ser malvistos o maltractats. Bé, en aquestos processos hi ha coses molt importants perquè en aquestos casos vénen a declarar els seus pares i parents, que són de pobles, de llocs allunyats, i diuen els llocs, els noms de casa, etc. També es parla de vaixells

que s'han construït per anar a rescatar cristians fets presoners, etc. Hi ha coses interessants, no els he llegit tots, però la majoria són d'aquests temes.¹

Estadística i Parròquies. La cinquena secció és la d'estadística i parròquies. Són els llibres que s'han salvat de la desfeta de 1936 i els que hem pogut concentrar en aquest arxiu, que no són tots. Això de la cosa d'estadística l'han fet servir alguns estudiosos com Claudio Alarco.² En els documents parroquials d'aquesta secció, es veuen els noms de les cases i de les famílies i es poden observar els canvis que pateixen amb el temps. Són uns autèntics padrons parroquials, amb les cases dividides per véndes, els noms dels feligresos, l'edat i el signe d'haver complit o no amb el precepte pasqual. Si algun capellà no els posava tots, era perquè era de Vila o foraster i no comprenia la importància que tenia el nom de la casa per poder identificar correctament cada persona. Cal dir que des de 1852, quan mor el bisbe Carrasco i amb el Concordat de l'any anterior se suprimeix el bisbat d'Eivissa, són moments d'indecisions i els rectors aprofiten per fer a partir d'aquell moment unes notes molt succintes, uns paperets amb el nombre total de parroquians, el nombre de naixements i defuncions, etc., però ja no hi ha les llistes de cases i dels seus habitants.

FELIP CIRER COSTA ■

Església de Santa Gertrudis de Fruitera. La secció cinquena de l'Arxiu correspon a estadística i parròquies i són els diferents llibres parroquials que s'han concentrat en aquest Arxiu (fotografia: Felip Cirer Costa).

1. Marí Cardona tenia previst dedicar un volum de la col·lecció «Illes Pitiüses» a la Inquisició i així ho manifesta en el pròleg del llibre *La conquesta catalana de 1235*, precisament el primer volum de la col·lecció, pròleg que duu data de desembre de 1975. El 1990 Marí Cardona va publicar el llibre *Sant Ofici* com a publicació de l'Arxiu Històric de la Pabordia de Santa Maria d'Eivissa i el pròleg diu que el llibre és el resultat d'unificar el llibre previst de la col·lecció «Illes Pitiüses» i del catàleg de la secció quarta de l'Arxiu, cosa que era una necessitat.

2. Emilio Alarco von Perfall, antropòleg nascut al Perú el 1941, es doctorà a Colònia, Alemanya, amb un treball del qual el 1981 es publicà un resum: *Cultura y personalidad en Ibiza*, que duu un pròleg de Joan Vilà Valentí.

Una part important dels processos del Sant Ofici té a veure amb topònims, noms de família i costums: és la que fa referència als renegats, fossin moros o cristians